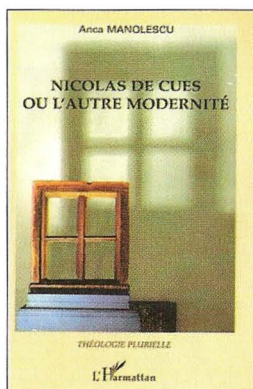

FILOZOFIE

Pentru o altă modernitate

Anca Manolescu
Nicolas de Cues ou l'autre modernité
L'Harmattan, Paris, 2010

13,50 euro

A-l angaja pe Nicolaus Cusanus într-o discuție despre originile, sensul și mai ales alternativele modernității europene este un gest de curaj intelectual, dată fiind marea întindere a istoriei ideilor pe care exegetul trebuie să le asume pentru a putea intra în interpretarea originilor gândirii cusaniene, dar și necesitatea unui temei ferm al judecării modernității pentru a putea reflecta, independent, la alternativele acesteia. Aceasta este ceea ce face doamna Anca Manolescu prin cea mai recentă carte a domniei sale: *Nicolas de Cues, ou l'autre modernité*, apărută anul acesta la Harmattan. Ea consideră gândirea lui Nicolaus Cusanus drept un mod de transformare a gândirii ierarhice medievale (de inspirație neoplatonizantă, fie că este vorba de preluarea lui Proclus, a lui Dionisie Areopagitul sau doar de Augustin) într-un univers în care ierarhia piere, dar tensiunea dintre finitudinea creaturii și infinitatea Creatorului persistă într-o (fericită expresie!) „distanță mobilizatoare“.

Printr-o asemenea lectură, principiul „doctei ignoranțe“ cusaniene este transformat într-o descripție a dinamicii intelectului de tendință spre natura absolută, în care viziunea lui Dumnezeu este scopul suprem al intelectului, iar cunoașterea matematică este calea ce deschide drumul intelectului spre inteligibilitatea, dar nu și comprehensiunea deplină a naturii divine. O asemenea *complicatio* (formă ultimă a conversiei plotiniene), rod al unei lungi istorii neoplatoniciene care trece prin Dionisie, dar mai ales prin *Liber de causis*, face din istoria ontologiei medievale un mănunchi de aproximări diverse a supremației intelectului între facultăți și a na-

turii sale de loc al întâlnirii prin excelență cu transcendentul. Pe această bază își construiește – cred, în mod întemeiat – doamna Manolescu cele două teze ale cărții sale: 1) că intelectualismul religios al lui Cusanus reprezintă una dintre alternativele abandonate ale modernității, în sensul în care modernitatea (mai ales aceea a secularizării) este și ea născută din dezbaterile medievale asupra principiului omnipotenței divine și s-a cristalizat prin impunerea unui Dumnezeu „nominalist“ a cărui omnipotență e salvată cu prețul excluderii lui din sfera preocupării științelor care au ca obiect realitățile finite; 2) că păstrarea tendinței intelectului spre natura divină (chiar și în contextul unui univers care și-a pierdut ordinea ierarhică pe care i-o dăduse neoplatonismul ce îl inspiră pe gânditorul german) este compatibilă cu o fundamentare a diversității religioase pe raportul finit/infinit din opera lui Cusanus.

Firește, o asemenea meditație pendulează între „ce ar fi fost dacă?“ și „ce ar fi de făcut?“. Cele două întrebări nu pot glisa una spre cealaltă, în sensul în care niciodată nu am putea judeca modernitatea, cu proiectul laicității ei secularizate, drept un accident al disputelor medievale asupra naturii divine, cât timp sîntem de acord să afirmăm că efortul teologiei creștine de a se elibera de modelul greco-arab ierarhic al lumii a condus *natural* spre modelul infinității moderne, iar Cusanus a fost cel mai strălucit intermediar al acestui proces. Dar că în opera lui Cusanus se găsește un principiu al pluralității religioase – legat intim de pluralismul angelologiei sale originare, precum se știe, în modelul henadelor procliene, principiu pe care modernitatea nu l-a actualizat încă, ba poate chiar nu are încă maturitatea necesară să o facă, pînă cînd nu își depășește accesele de intoleranță ce i-au însoțit primele secole – e un fapt adevărat. Atît de adevărat încît noi putem adăuga și ideologia pluralismului absolut și relativismul închis în propriul postulat, un fenomen care va trebui în aceeași măsură depășit, cât timp este asumat în absența unei tendințe *ad unum ineffabile*.

Alexander Baumgarten